

ПРОГРАМА КАНДИДАТСЬКОГО ІСПИТУ З ФІЛОСОФІЇ ДЛЯ АСПІРАНТІВ І ЗДОБУВАЧІВ

I. ПРОГРАМА КУРСУ

Розділ 1. ФІЛОСОФІЯ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ТИП ЗНАННЯ

Місце філософії в самопізнанні людини. Філософія і світогляд. Світогляд як духовно-практичний спосіб освоєння світу. Світогляд як форма самовизначення людини. Структура світогляду. Історичні типи світогляду: міфологічний, релігійний, науковий і філософський. Філософія як теоретична основа світогляду.

Предмет філософії. Коло філософських роздумів: людина і світ, мислення і буття, духовне і тілесне. Структура філософського знання. Основні питання філософії. Проблема взаємовідношення буття і духу.

Філософія в системі духовної культури. Взаємовідношення філософії, науки та релігії. Основні функції філософії.

Соціальна спрямованість філософського знання. Духовно-творча природа філософії. Загальнолюдські цінності у філософії. Загальноцивілізаційне і національне у філософії.

Розділ 2. ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК СВІТОВОЇ ФІЛОСОФІЇ

Становлення філософського знання. Міфоепічні засади філософії. Релігійні основи філософії. Співвідношення філософії і мудрості.

Філософія Древнього Сходу. Давньоіндійська філософія: а) світоглядні системи - брахманізм, бхагаватизм, буддизм, джайнізм; б) перші філософські системи /даршани/ - йога, санкх'я, міманса, веданта, вайшешика, н'яя, чарвака-локаята. Давньокитайська філософія: а) початки філософського мислення; б) найвостіхійне вчення Лао-цзи; в) конфуціанство; г) вільнодумство Ян Чжу; д) моралізм Мен-цзи; ж) моїзм; з) "школа законників"; к) логіки-софісти; л) філософія Ван Чуна.

Парадигма античної філософії. Досократівська (докласична) філософія: а) попередники перших філософів - мілетська школа; б) Геракліт Ефесьський; в) елєати; г) Піфагор і піфагорійці; д) Емпедокл і Анаксагор; ж) давньогрецькі атомісти (Левкіпп і Демокріт). Антична філософія класичного періоду: а) софісти; б) Сократ; в) Платон; г) малі сократичні школи: д) Арістотель. Філософія елліністичного і римського періодів: а) елліністична філософія (перипатетика, академічна філософія, епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм, еkleктицизм); б) римська філософія (просвітительство, сакралізація, неоплатонізм).

Середньовічна філософія. Період патрістики: а) гностицизм; б) маніхейство; в) апологети (Тертуліан); г) Олександрійська богословська школа і зближення християнської віри в Бога з філософією (Оріген, Арій, Афанасій); д) Каппадокійські "батьки церкви"; ж) Аврелій Августин; з) Псевдо-Діонісій і послідовники Августина. Виникнення схоластичної філософії у Західній Європі: а) Еріугена; б) суперечка про універсали (Ансельм Кентерберійський, Іоан Росцелін, Гільйом із Шампо, П'єр Абеляр); в) раціоналізм і натуралізм шартрської школи: г) цистерціани; д) школа Святого Віктора.

Арабська філософія середньовіччя (Авіценна, Аверроес, скептична містика).

Період розквіту схоластики: а) духовна культура і філософія: б) університети і ордени: в) пантеїстичний аристотелізм XIII ст. (Олександрізм, латинський аверроїзм); г) філософсько-теологічний аристотелізм (Олександр із Гельса, Джованні Фіданца); д) Альберт Великий і Фома Аквінський: ж) Оксфордська школа в XIII ст. (Роберт Гроссетест, Роджер Бекон). Пізня схоластика: а) суспільні відносини в XIV-XV ст. і ситуація у філософії (Дунс Скот): б) томізм. скотізм. в). аверроїзм, неоплатонівський альбертизм і містика: в) Уільям Оккам і оккамізм. Джон Уікліф.

Філософія Ренесансу. Епоха, культура, філософія. Гуманізм в Італії: а) початок італійського гуманізму (Данте Алігері, Франческо Петрарка): б) платонізм Ренесансу (Марелліо Фічіно. Пікко лелла Мірандола); в) аристотелізм Ренесансу (П'єтро Помпонаці). Реформація. Гуманісти заальпійських європейських країн (Мішель Ейкем де Монтень). Натурфілософія Ренесансу і нове природознавство: а) нове природознавство: б) філософія природи (Микола Кузанський, Бернардіно Телезіо, Джордано Бруно). Соціальні теорії: а) ідеологія централізованої держави (Нікколо Макіавеллі, Жан Боден): б) теорія природного права: в), попередники утопічного соціалізму (Томас Мор, Томазо Кампанелла).

Філософія Нового часу: а) початок формування філософської думки Нового часу (Френсіс Бекон. Рене Декарт, картезіанство. П'єр Гассенді): б) англійська філософія XVII ст. (Томас Гоббс. Джон Локк); в) раціоналізм європейської філософії XVII ст. (Бенедикт Спіноза, Лейбніц, Христіан Вольф): г) суб'єктивно-ідеалістична завершеність сенсуалістичної філософії і критична реакція на неї (Джордж Берклі, Давид Юм). Французька філософія XVIII ст.: а) начала формування (П'єр Бейль, Жан Мельє, Монтескьє): б) просвітництво (Вольтер, Руссо, Мореллі, Кондорсе): в) енциклопедисти (Ламетрі, Дідро, Гольбах, Гельвецій): г) метафізичність і практичність французької філософії.

Німецька класична філософія: а) філософія історії Гердера: б) Кант - родоначальник німецької класичної філософії: в) Фіхте - його діалектика: г) Шеллінг - періоди і зміст його творчості: д) Гегель - його метод і система: ж) основні принципи філософії Фейєрбаха.

Посткласична філософія XIX - початку XX ст.:

Філософія марксизму: а) проблеми буття - мислення, матерії - свідомості, матеріального - ідеального: б) проблема методу в діалектико-матеріалістичній філософії: в) філософія і практика: г) матеріалістичне розуміння історії: д) взаємозв'язок і взаємовідношення суспільного буття та суспільної свідомості: ж) періодизація суспільно-історичного процесу: з) вчення про місце і роль капіталізму в історії: К. Маркс про основні риси комуністичної формації.

Позитивізм у XIX ст.: а) програма "позитивної філософії" Огюста Конта; б) філософія і наука, предмет філософії: в) класифікація наук: г) "Закон трьох стадій розвитку людського духу" Конта як універсальний закон історії: д) соціологія в системі наук: ж) еволюціонізм Г. Спенсера: з) органічна теорія суспільства Спенсера.

Неокантіанство: а) неокантіанство і І. Кант: б) Марбургська школа: в) критика кантівської "речі у собі" і логіка науки (Г. Коген, П. Наторп): г) Баденська школа неокантіанства (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт).

Ірраціоналізм і філософія життя: а) волюнтаризм А. Шопенгауера: б) світ як прояв волі і уяви: в) метафізика моралі: г) песимізм; д) екзистенціальна діалектика С. К'єркегора (вчення про "стадії життя". "моральна діалектика" як засіб самовизначення людини); ж) філософія Ф. Ніцше ("народження трагедії із дулу музики". програма "переоцінки всіх цінностей", "імморалізм" і критика моралі, нігілізм, "воля до влади", ідеал "надлюдини", ідея "вічного повернення"); з) морфологія культури і основні ідеї філософії історії О.Шпенглера: і) інтуїтивізм А.Бергсона (поняття інстинкту, інтелекту, інтуїції у "Творчій еволюції")

Філософія у XX-XXI столітті:

I. Головні проблеми і тенденції XX ст.: а) "школи" і "тематичні напрямки"; б) сцієнтизм і антисцієнтизм: в) місце і роль філософії у культурі XX ст.

Прагматизм у контексті американської духовної традиції (Ч. Пірс. У. Джеймс, Д. Дьюї).

Психоаналіз і філософія неофрейдизму: а) фрейдизм як філософський світогляд: б) З.Фрейд про філософію історії і культури: в) аналітична психологія К. Юнга і колективне несвідоме: г) архетип і символ: д) гуманістичний психоаналіз Е. Фромма.

Екзистенціальна філософія: а) соціально-історичні та духовні джерела екзистенціалізму: б) унікальність людського буття як філософська проблема: в) поняття екзистенції: г) поняття

"межевої ситуації" свобода і екзистенція; д) світський (М. Гайдеггер, Ж.-П. Сартр, А. Камю) і релігійний (К. Ясперс) екзистенціалізм: ж) М.Гайдеггер і "подолання" метафізики. Ж.-П. Сартр про свободу.

Філософська антропологія: а) ідеї філософської антропології М. Шелера.

Феноменологія: а) Е. Гуссерль: програма філософії як "строкої науки"; б) критика психологізму у філософії свідомості: в) поняття інтенціальності свідомості; г) метод феноменологічної редукції.

Релігійна філософія: а) основні тенденції західної релігійно-філософської думки у XX ст.; б) католицька філософія (неотомізм, неоавгустиніанізм): в) протестантська (діалектична теологія") філософія: г) "інтеграційний гуманізм" Ж. Марітена: д) релігійно-філософська система П. Тейяра де Шардена

Філософська герменевтика: а) М.Гайдеггер про герменевтику як феноменологію людського буття: б) герменевтичне коло Гадамера.

Структуралізм і постструктуралізм: а) структурні методи в гуманітарних науках і філософський структуралізм: б), структурна антропологія К.Леві-Стросса

Аналітична філософія: а) становлення і джерела (Дж.Мур, Б.Рассел, Л.Вітгенштейн); б) основна тематика аналітичної філософії: в) філософська програма неопозитивізму і її криза (Р.Карнап, Г.Рейхенбах); г) "постпозитивізм" і філософія науки (К.Поппер, Г.Башляр, Т.Кун, І.Лакатос, С.Тулмін. П.Фейєрабенд).

Принципи визначення філософії в Україні як явища світової культури. Становлення і розвиток світогляду давніх слов'ян: давньослов'янська міфологія, філософія "Велесової книги", запровадження християнства. Філософія в системі культури Київської Русі (Іларіон Київський. Данило Заточеник, Кирик Новгородець, Кирило Філософ, Клим Смолятич, "Бджола"). Філософія доби формування українського етносу: а) філософська думка період) етнокультурної катастрофи -

татаро-монгольської навали; б) ідеї в етно-релігійній та політико-правовій думці (Станіслав Оріховський-Роксолан, Христофор Філарет, Іван Вишенський, Віталій з Дубна, Ісайя Копинський, Кирило Транквіліон-Ставровецький, Касіян Сакович, Пилип Орлик та ін.). Становлення філософії українського духу у Києво-Могилянській Академії (І.Гізель, Ф.Прокопович, Г.Щербацький, П.Лодій та ін.). Г.С.Сковорода - фундатор філософії українського духу. Філософія вітчизняного просвітництва (Т.Осиповський, І.Тимковський, В.Каразін, І. Ризький, М.Максимович та ін.). Український романтизм (М.Гоголь. М.Костомаров. П. Куліш та ін.). Філософські ідеї Т.Г.Шевченка. Академічна філософія в Україні (А.Дудровнч, О.Новицький. С.Гогоцький, О.Козлов, П.Юркевич, В.Лесевич, О.Гіляров, Г.Челпанов та ін.). Філософські ідеї вчених-природознавців кінця ХІХ - початку ХХ ст. (М.Авенаріус, Д. Граве. Г.Де-Метц. Й.Косоногов. С.Реформатський. О.Северцев та ін.). Філософські ідеї в працях О.Потебні, С.Подолінського, М.Драгоманова, В.Антоновича Філософія видатних українських письменників кінця ХІХ - початку ХХ ст.. (І.Франко, П.Грабовський, М.Коцюбинський, Л.Українка). Філософія періоду відродження українського духовного життя В.Внниченко. М.Грушевський. В.Зеньковський та ін.). Філософія національної самобутності (Д.Донцов, В.Липинський, І. Лисяк-Рудницький та ін.). Філософська спадщина Д.Чижевського. Філософія в Україні у радянський період: а) філософія 20-30 років; б) філософські розвідки у 50-х роках: в) філософська думка у 60-ті роки: г) філософський доробок 70-80 років ХХ ст. Розробка філософських проблем в Україні сьогодні.

Розділ 3. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ ТА ОНТОЛОГІЯ

Філософська постановка і розв'язання проблеми людського начала. Фактори та рушійні сили антропосоціогенезу. Природа як сукупність об'єктивних умов існування людини. Життя-розум у контексті глобальної еволюції Всесвіту. Природні, соціальні та духовні виміри людини

Проблема сутності та сенсу людського життя. Метафізичне, діалектичне, релігійно-філософське, прагматичне, позитивістське, персоналістичне, футурістичне і т.п. тлумачення людини.

Філософська проблема взаємовідношення духу і природи, душі і тіла, духовного і тілесного. Плотська і духовна людина. Феномен тілесного. Духовність як вита форма природного буття. Проблема суперечності духовного і тілесного. "Мова тіла", "сила духу". Орієнтація сучасної філософії на абсолютизацію "тілесного" або "духовного" у людині. Почуття, інтелект і воля як приклад органічної єдності тілесного і духовного в людині.

Індивідуальне і суспільне буття людини. Особистість як соціокультурна форма індивідуального буття. Історичні типи особистості. Конечність індивідуального існування людини. Життя і смерть у природній та духовній історії людства. Дискусійність проблеми "права на смерть".

Людське буття як "співбуття". Проблема визначеності "Я" та "інші". Проблема відношення "людина-світ". Філософський сенс категорії "світ".

Світ як сукупна реальність та універсум людської життєдіяльності. Проблема єдності та багатовимірності світу. Поняття природності світу. Філософська

категоризація світу. Основні онтологічні категорії: буття, небуття, існування, реальність, суще, субстанція, матерія. Реальність об'єктивна і суб'єктивна. Реальність процесів, станів, речей властивостей, відносин. Унікальність та універсальність людського буття.

Типи онтології: ідеалізм, матеріалізм, реалізм, номіналізм, пантеїзм, дуалізм, монізм, плюралізм, догматизм, скептицизм та ін.

Матерія як об'єктивна реальність і філософська категорія. Основні філософські і природознавчі тлумачення матерії. Сучасні уявлення про структуру і рівні організації матерії. Єдність матерії і руху. Рух і спокій. Рух і розвиток.

Простір і час як форми існування світу. Еволюція уявлень про простір і час. Статичність, динамічність, циклічність, лінійність та спрямованість часу. Безконечність простору і часу. Соціальний простір і час.

Філософські вчення про розвиток світу. Поняття "річ", "предмет", "явище". Категорії єдине і багатоманітне, ціле і частина, зміст і форма, одиничне і загальне, можливість і дійсність як відображення розвитку світу. Категорії "властивість", "ознака", "якість", "кількість" і "міра". Взаємозв'язок та взаємовідношення кількісних і якісних змін у світі. Еволюція і революція у суспільно-історичному розвитку. Категорії "протилежність", "єдність", "боротьба", "суперечність". Єдність і взаємопроникнення протилежностей. Класифікація (типологія) суперечностей. Соціальні суперечності, їх сутність, структура, особливості. Категорії "заперечення", "діалектичне заперечення", "заперечення заперечення", "циклічність розвитку", "спіралеподібність розвитку". Категорії причини і наслідку. Необхідність, випадковість, ймовірність, доцільність. Поняття закону. Закономірність і випадковість. Метафізичне тлумачення розвитку. Логіка науки, герменевтика, еволюціонізм, інтуїтивізм, "негативна діалектика", софістика, еkleктика як альтернативи діалектики.

Розділ 4. ФЕНОМЕНОЛОГІЯ І ГНОСЕОЛОГІЯ

Феноменологія в системі філософії. Душа, дух. духовність. Релігійно-філософське тлумачення духовності. Еволюційно-біологічні, культурно-історичні та соціальні передумови розвитку психіки. Філософське розв'язання психофізіологічної проблеми. Основні сфери психічного: "Воно", "Я". "Над-Я" та "Самість". Проблема соціального характеру. Структура і функції емоцій, різноманітність емоційних станів (афекти, переживання, ситуації стресів, фрустрації). Світ душевно-емоційного спілкування (віра, надія, любов, порядність, прихильність).

Свідомість у структурі людської життєдіяльності. Свідомість як гносеологічний, онтологічний та соціологічний феномен. Природні та соціально-історичні засади свідомості.

Свідомість і психіка. Свідомість і самосвідомість. Пізнавальна, оцінююча, цілепокладаюча та мотиваційна функції свідомості.

Акт свідомості та предмет свідомості. Рефлексія, розум, розсудок, воля, мислення. Образне і понятійне мислення. Інтуїція, уява, творчість. Мислення і мова, мовний символізм буття. Проблема ідеального. Інтерсуб'єктивна, діалогічна та ігрова природа свідомості.

Суспільна та індивідуальна свідомість, їх взаємозв'язок. Структура суспільної свідомості та її форми. Буденна і теоретична свідомість. Суспільна психологія та ідеологія як рівні суспільної свідомості. Форми суспільної свідомості. Суспільна свідомість і соціальна діяльність.

Теорія пізнання (гносеологія) в системі філософського аналізу. Основні принципи теорії пізнання. Історичні концепції пізнання. Пізнання як процес цілеспрямованого, соціально-детермінованого відтворення дійсності в свідомості людини. Механізми соціокультурної детермінації пізнавальної діяльності.

Суб'єкт і об'єкт пізнання, їх взаємозв'язок. Людина як суб'єкт пізнання: проблема інтерсуб'єктивності. Об'єкти матеріальні і ідеальні. Проблема обґрунтування знання та розуміння.

Чуттєве і раціональне, емпіричне і теоретичне, абстрактне і конкретне у пізнанні. Буденне знання і здоровий глузд. Опосередковане та безпосереднє пізнання. Інтуїтивне і дискурсивне пізнання. Творчий характер пізнання. Пізнання наукове і художнє. Основні рівні та етапи (факт, думка, ідея, проблема, гіпотеза, концепція, теорія) пізнання.

Проблема істини: визначення істини: істина як ціль і мета пізнання; істина як процес. Істина - суб'єктивний образ об'єктивного світу. Об'єктивність, абсолютність, відносність і конкретність істини. Істина й омана (похибка, хибність). Істина і вірогідність, ймовірність. Проблема критеріїв істини. Істина і правда. Ціннісний вимір істини. Проблема методу пізнання.

Глобальне звернення людства до самоусвідомлення і самовизначеності. Рух до постметафізики та альтернативних способів ідеалізації пізнання (інтуїція, інстинкт, потяги, бажання). Епістемологічні альтернативи логоцентризму. Трансформація об'єкта та ідеали об'єктивності. "Коллективне" розуміння суб'єкту наукового пізнання. Співдоповнюваність різних дискурсів: метафізика, релігія, наука, риторика. Плюралізація фундаментальних гносеологічних припущень. Внутрішня гетерогенність об'єктів пізнання.

Еволюційна епістемологія. Проблема існування загальнолюдських еволюційних структур пізнавального процесу.

Розділ 5. СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ

Специфіка предмету соціальної філософії. Взаємодія соціальної філософії із суспільствознавчими, природознавчими та гуманітарними науками. Соціальна філософія і теоретична соціологія. Всезагальність соціально-філософського аналізу і конкретність, комплексність соціологічного дослідження. Соціальна філософія та історія, культура, ідеологія.

Основні категорії соціальної філософії. Поняття "суспільство і соціум", "суспільне і соціальне", "людське і особистісне". Категоріальний зміст поняття "соціальна діяльність". Категоріальний вимір поняття "соціальні відносини". Категорії "життєвий досвід" і "життєва позиція". Загальнолюдське та класове у соціальній філософії. Соціальна вимірність понять період, епоха, ера, минуле, сьогодення, майбутнє. Соціальний характер самоорганізованості суспільства.

Природний характер соціально-спільнотнісних утворень. Поняття соціальної структури суспільства. Особистість і суспільство. Соціальний інститут сім'ї.

Колектив, соціальна група, нація, народ. Поняття класів, верств, прошарків. Елітарні верстви й народні маси. Поняття соціальної стратифікації і мобільності.

Сутність соціальної діяльності. Соціальна дія і її види. Механізм соціальної діяльності: діалектика і антидіалектика. Поняття суспільного виробництва як особливого виду соціальної дії.

Соціальні відносини та їх типологія. Власність як основа соціальних відносин. Всезагальний характер існування приватної власності. Соціальна природа власності на засоби виробництва. Соціальність праці, обміну і споживання.

Типи ціннісного відношення людини до природи на різних етапах розвитку соціуму. Географічне середовище та його роль в житті суспільства. Ідеї географічного детермінізму і геополітики в аналізі соціальних процесів. Вчення про біосферу і ноосферу. Взаємозв'язок соціальної та технологічної сторін суспільства й природи та його соціальні наслідки. Народонаселення як природна передумова і суб'єкт суспільних відносин. Поняття етносу. Роль природного фактору у творенні і розвитку етносу. Типи етнічних спільностей людей, їх історична генеза. Раса і етнос. Національна психологія та самосвідомість. Демографічний фактор в системі суспільних відносин.

Джерела, механізм, характер і форми соціальної динаміки. Роль продуктивних сил і виробничих відносин у функціонуванні і розвитку суспільства. Креативна роль поколінь, економічно-визначених соціальних груп (класів), творчих еліт. Проблема героїв і мас у суспільному розвитку. Феномен маси і натовпу. Еволюційне, інволюційне, революційне в розвитку суспільства. Співвідношення стихійного і свідомого, необхідного і випадкового у суспільному розвитку. Поняття класової боротьби та соціальної революції. Поняття соціального закону.

Регулятивні механізми функціонування та розвитку соціуму. Філософське тлумачення політики. Політична організація і систематизація соціальних відносин. Поняття політичної влади. Держава - основний інститут політичної системи. Соціальна природа і сутність держави. Соціальні тенденції процесу державотворення. Ідея соціально-справедливої, демократичної держави. Поняття громадянського суспільства. Поняття права. Соціальні функції права. Правосвідомість. Право і мораль. Ідея правової держави. Ознаки правової держави.

Поняття ідеології. Еволюція ідеології як оціночно-нормативної форми свідомості. Соціальний зміст ідеології. Проблема істинності ідеології. Ідеологія і утопія. Механізми впливу ідеологій на соціальний процес. Типи ідеологій. Ідея і практика процесу ідеологізації й деідеологізації.

Розділ 6. ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ І КУЛЬТУРИ

Соціальна філософія та філософія історії і культури. Історія як дійсність суспільного життя. Проблема спрямованості світового історичного процесу. Принципи субординації історичних фактів. Проблема вірогідності пізнання історичної реальності.

Філософський зміст теорій періодизації суспільно-історичного процесу. Витлумачення історії розвитку суспільного процесу як закономірності зміни суспільно-економічних формацій, соціальних систем, стадій економічного росту, рівнів індустріалізованості, типів культур, локальних цивілізацій, релігійних тенденцій.

Природно-соціальний характер становлення цивілізаційних систем. Традиційне суспільство. Поняття споживацького і продуктивного господарства. Проблема "неолітичної революції". Творення і розвиток концентрованих форм розселення людей. Роль етносів у генезі цивілізацій. Протодержава і її основні риси. Формування публічної влади. Легітимізація публічної влади і формування інституту права. Виникнення філософії як проблема філософії історії і культури. Історичний зміст мистецтва. Моральність історії. Ранні синкретичні форми ідеології. Розвиток соціального інституту освіти. Становлення релігії і конституювання церкви як соціального інституту. Роль церкви в цивілізаційному процесі.

Сакральні-ціннісні форми мислення і філософія культури. Цінності як ядро духовного світу людини. Структура цінностей. Ціннісний характер життєвого смислу. Створення, продукування жаданого смислу, внесення його у світ власною діяльністю. Ціннісна природа культуротворення.

Культура як об'єкт філософського аналізу. Система культури: принципи, елементи, структура. Багатомірність культур і цивілізацій. Людиномірна сутність культури. Внутрішня культура і культура спілкування. Діалоговий характер культури. Загальна значущість і елітарність культури. Типологія культур. Висока, народна, масова, елітарна культура. Субкультура. Маргінальна культура.

Політична, правова, етична, естетична, релігійна, філософська, економічна, екологічна та інші культури. Культура виробництва, управління, національних і суспільних відносин. Культура фізична, культура побуту, культура мови. Культура і інтелігентність. Символічна природа культури. Світоглядні основи культури. Історичні типи культури. Східна і західна модель культури, їх взаємовплив. Плюралізм сучасних культур і цивілізацій.

Проблеми культурно-історичного процесу. Традиції, звички і новації в культурі. Наступність у культурі. Культура, контркультура і антикультура. Гуманізм і антигуманізм у культурі.

Філософія історії культури та прогностика і футурологія. Майбутнє у системі ціннісних орієнтацій сучасного людства. Соціально-історична і культурологічна обумовленість передбачення майбутнього. Ірраціональні форми осягнення прийдешнього. Соціальна прогностика як теорія прогнозування, побудови наукових альтернатив майбутнього. Класифікація методів прогнозування. Футурологічні концепції про стратегію цивілізаційного поступу людства.

Смисл історії і підходи до його інтерпретації. Проблема "кінця історії". Теорії цивілізаційного фіналізму, циклізму і катастрофізму. Ідея прогресу у філософії історії і культури. Теорії прогресу як еволюції розуму, культури, високої духовності та жорстокості людини, як наслідку соціальних та науково-технічних революцій.

Земна цивілізація перед вибором перспектив розвитку людства.

Розділ 7. ФІЛОСОФІЯ НАУКИ

Наука як об'єкт філософського аналізу. Основні історичні типи відносин філософії і науки. Функції філософії у науковому пізнанні.

Наукознавство. Питання про "початок" науки. Фактологічний опис і теоретичне пояснення історії науки, європоцентризм і антиісторизм у розумінні сутності та походження науки.

Проблема класифікації наук. Теоретичні і емпіричні знання як фактори диференціації та інтеграції в науці. Гіпотеза, дослідні дані і теорія. Описові і теоретичні дисципліни. Особливості історичних дисциплін. Якісні і кількісні, математизовані і нематематизовані теорії. Моделювання. Феноменологічні і пояснювальні теорії. Генетичні і систематичні теорії. Специфіка суспільствознавчих теорій. Об'єкт гуманітарного пізнання.

Методологія і метод. Типологія філософсько-методологічних проблем сучасної науки. Проблема типів реальності і детермінізму в сучасній науці. Евристична цінність концепції доповнюваності. Відносність протиставлення в науці людини і природи, матеріального і ідеального. Системна методологія. Методи наукового пізнання: спостереження, експеримент, порівняння, сходження від абстрактного до конкретного, аналіз і синтез, індукція і дедукція, формалізація та ін.

Зміна ціннісних орієнтирів і проблема гуманітарного пізнання. Світ культури і гуманістична рефлексія. Ціннісна інтенція суб'єктивних переживань. Способи конструювання особистісного смислу /інтуїція, розуміння, витлумачення/. Текст, знак, символ, дискурс як предметне тіло гуманітарних наук. Проблема тексту в філософії і літературі. Проблема раціональності гуманітарного пізнання.

Світоглядний характер можливостей гуманітарних наук.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ПІДРУЧНИКИ ТА НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ, ХРЕСТОМАТІЇ ТА ДОВІДКОВІ ВИДАННЯ:

1. Причепій С.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: Підручник. - 2.вид., випр., доп. — К.: Академвидав, 2006. - 592 с,
2. Філософія: Навч. Посібник: Курс лекцій / За ред. проф. І.Ф. Надольного. - 5. вид., стер. - К.: Вікар, 2006. -516 с.
3. Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації. — 3-тє видання, перероб. і доповн. - Львів: «Магнолія плюс»; видавець СІІД ФО В.М. Піча, 2005. - 506 с.
4. Білодід Ю.М. Філософія. Український світоглядний акцент: Навч. посібник для схуд, вищих навч. закл. — К.: Кондор, 2006. - 356 с,
5. Філософія: Підруч. для вищої школи / В.Г. Кремень (заг.ред.), М.І. Горлач (заг.ред.). - 3 вид., перероб. та доп. - Х.: Прапор, 2004. - 735 с.
6. Філософський енциклопедичний словник/ Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України. - К.: Абрис, 2002. - 742 с.
7. Філософія: Підручник / І.В. Бичко, І.В. Бойченко, В.Г. Табачковський та ін.; НАН України. Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди. - К., 2001. - 435 с.
8. Воловик В.И. Введение в философию. - Запорожье, 2000.
9. Ящук Т. І. Філософія історії. Курс лекц: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. - К.: Либідь, 2004. - 536 с.
10. Хамитов Н., Крылова С. Философский словарь. Человек и мир. - К.: КНТ, Центр учебной литературы, 2006. - 308 с.
11. Философия: Справочник студента. Философские течения. Современная концепция. Историческая реальность./ Авт.-сост. Кириленко Г.Г., Шевцов Е.В. - М: АСТ, 2000. - 672 с.
12. Новейший философский словарь / А.А. Грицанов (сост. и гл. науч. ред.). - 3-е изд., испр. - Мн.: Книжный Дом, 2003. - 1279 с.
13. Абрамов А.И., Аверинцев С.С., Алешин А.И., Антонов К.М., Апполонов А.В. Философия: Энциклопедический словарь /А.А. Ивин (ред.).- М.: Гардарики, 2004. -1072 с.
14. Барулин В.С. Социальная философия: Учебник. - Изд. 2-е. - М.: ФАИР-ПРЕСС, 1999. - 560 с.

15. Воронкова В.Г. Філософія: Навчальний посібник.- Київ: ВД «Професіонал», 2004. - 464 с.
16. История философии: Энциклопедия. - Мн.: Интерпрессервис; Книжный Дом. 2002. - 1376 с.
17. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. - К.: Генеза. 1996. - 369 с.
18. Бойченко І.В. Філософія історії: Підруч. для ВНЗ. Рекомендовано Міністерством освіти України. - К.: Знання, 2000. - 723 с.
19. Войтович В. Українська міфологія: Енциклопедія. - К.: Либідь, 2002. - 664 с.
20. Воловик В.І. Введение в философию. Учебное пособие. - Запорожье: Просвіта, 2002.-176 с.
21. Воловик В.І. Філософія історії. - Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 1997. - 126 с.
22. Воронкова В.Г. Філософія: Навчальний посібник. - К.: ВД "Професіонал", 2004. 464 с.
23. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник.- К.: Лібра, 1999.-488 с.
24. Кальной И.И. Философия. Учебник. — Симферополь: Бизнес-Информ, 2004. - 448 с.
25. Квіт С. Основи герменевтики: Навчальний посібник. - К., 2003. - 192 с.
26. Кузнецов В.Г., Кузнецова И.Д., Миронов В.В., Момджян К.Х. Философия: Учебник. - М.: ИНФРА-М, 2003. - 519 с.
27. Курс лекцій з філософії: Навч. посіб. для ВНЗ. - 2-ге вид. / Герасимчук А. А., Тимошенко З.І. - К., 2002. - 142 с.
28. Мир философии. Книга для чтения. В 2-х ч. Ч.1. Исходные философские проблемы, понятия и принципы. - М.: Политиздат, 1991.- 672 с.; Ч.2. Человек. Общество. Культура. - М.: Политиздат, 1991. - 624 с.
29. Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини: Навч. посібник для студентів вищих учбових закладів. - К.: Абрис, 1995. - 336 с.
30. Новейший философский словарь / А.А. Грицанов (сост. и гл. науч. ред.). - 3-е изд., испр. - Мн.: Книжный Дом, 2003. - 1279 с.
31. Практикум з філософії: Навч. посіб. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України / За заг. ред. В.Лі. Петрушенка. - Л.: Новий світ, 2003. - 156 с.
32. Предмет і проблематика філософії: Навч. посібник (За заг. ред. М.А. Скрипника і З.Є. Скрипник. - Центр гуманітарної освіти НАНУ. - Львів: ЛБІ НБУ, 2001. - 488 с.
33. Саух П.Ю. Філософія: Навч. посіб. для студ. ВНЗ. - К.: Центр навчальної літератури, 2003. - 256 с.
34. Скирбек Г., Гилье Н. История философии: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Пер. с англ. В.И. Кузнецова; Под ред. С.Б. Крымского. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, - 2001. - 800 с.
35. Современная западная социология: Словарь. - М.: Политиздат, 1990. - 432 с.
36. Современная западная философия: Словарь / Сост.: Малахов В.С., Филатов В.П. - М.: Политиздат, 1991.-414 с.
37. Социальная философия. Учебник / Под общей редакцией Андрущенко В.П., Горлача Н.И. - Киев-Харьков: Издательский центр "Единорог", 2002. - 736 с.
38. Сучасна зарубіжна філософія: Течії і напрями: Хрестоматія / [Упоряд. В.В. Лях, В.С. Пазенок]. - К.: Ваклер, 1996. - 421 с.
39. Философия: Справочник студента. Философские течения. Современные концепции. Историческая реальность / Авт.-сост. Кириленко Г.Г., Шевцов Е.В. - М: АСТ, 2000. - 672 с.
40. Философия: Университетский курс /Под общ. ред. проф. С.А. Лебедева. - М.: ФАИР-ПРЕСС, 2003. - 528 с.
41. Філософія: Навч. посібник [для студентів і аспірантів гуманіт. спец. вищ. навч. закладів / Андрущенко В.П. та ін.]; за ред. І.Ф. Надольного. - К.: Вікар. 1998. — 579 с.
42. Філософія: Підручник /І.В. Бичко, І.В. Бойченко, В.Г. Табачковський та ін.; НАН України. Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди. - К., 2001. - 435 с.
43. Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальной та ін.; за ред. Г.А. Заїченка та ін. - К.: Вища школа, 1995. - 455 с.
44. Філософський енциклопедичний словник. — К.: Абрис, 2002. - 744 с.

ОСНОВНІ ПЕРШОДЖЕРЕЛА

1. Аристотель. Метафизика // Соч. : В 4 т. - М.: Мысль, 1976. - Т. 1. - 550 с.
2. Белл Д. Социальные рамки информационного общества // Новая технократическая
3. волна на Западе. - М.: Прогресс, 1986. - С. 330-342.
4. Бергсон А. Два источника морали и религии. - М., 1994.
5. Бердяев Н.А. О назначении человека. - М., 1993.
6. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального. - Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2000. - 104 с.
7. Бодрийяр Ж. Прозрачность зла / Перевод Л. Любарской, Е. Марковской. М.: Добросвет, 2000. - 146 с.
8. Бэкон Ф. Новый Органон // Соч.: В 2 т. - М.: Мысль, 1972. - Т. 2. - С. 5-222.
9. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. - К., 1994. - С. 37-183.
10. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. - М.: Наука, 1988. - 519 с.
11. Виниченко В. Відродження нації. - К.: Політвидав України, 1990. - 519 с.
12. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат // Философские работы в 2 ч. - М.: Гнозис, 1994.-Ч. 1.-520 с.
13. Гадамер Х.Г. Истина и метод: Основы филос. герменевтики: Пер. с нем. - М.: Прогресс, 1988.-699 с.
14. Гегель Г.В.Ф. Феноменология духа // Соч. - М., 1969. - Т. 4:
15. Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук: В 3 т. - М., 1974. - Т. 1. - С. 123- 480.
16. Гельвеций К.А. О человеке // Соч.: В 2-х т. - М.: Мысль, 1974. - Т. 2. - С. 5-568.
17. Гоббс Т. Левиафан // Избр. произв.: В 2-х т. - М., 1964. - Т. 2. - С. 6-232.
18. Гольбах П. Система природы, или о законах мира физического и мира духовного // Избр. филос. произв. В 2-х т. - М., 1963. - Т. 1.
19. Грушевський М.С. Хто такі українці і чого вони хочуть. - К., 1991.
20. Декарт Р. Рассуждения о методе // Избр. произв. В 2-х т. - М.: Мысль, 1989. - Т. 1.-С. 17-112.
21. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. - М.: Мысль, 1979.-620 с.
22. Джемс В. Прагматизм. - К., 1995.
23. Драгоманов М.П. Літературно-публіцистичні праці. У 2-х томах. Т. 1,2.- К.: Наукова думка, 1970. - Т. 1.-531 с.
24. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. - М., 1991.
25. Энгельс Ф. Анти-Дюринг. Дialeктика природа // Маркс К., Энгельс Ф. Твори. - Т. 20. - С. 122-147, 384-484.
26. Энгельс Ф. Людвіг Фейербах і кінець класичної німецької філософії // Там само. - Т. 21.
27. Энгельс Ф. Походження сім'ї, приватної власності і держави // Там само. - Т. 21.
28. Зиммель Г. Философия культуры. В 2 т. - М., 1996.
29. Ильенков Э.В. Философия и культура. - М.: Политиздат, 1991. — 464 с.
30. Камю А. Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство: Пер. с фр. - М.: Политиздат, 1990. - 415 с.
31. Кант И. Критика чистого разума // Соч.: В 6-ти т. - М., 1964. - Т. 3. - С. 118-541.
32. Конт О. Курс положительной философии // Мир философии: в 2-х ч. - М., 1991. - Ч. 1.
33. Кониський Г. Філософські твори: у 2-х т. - К., 1990.
34. Копнин П.В. Гносеологические и логические основы науки. - М., 1974. - 568 с.
35. Кун Т. Структура научных революций. - М.: Прогресс, 1975. - 288 с.
36. Ламетри Ж. Человек-машина // Соч. - М.: Мысль, 1986. - С. 112-210.
37. Леви-Стросс К. Первобытное мышление. - М., 1994. - С. 15-18, 38-108.
38. Лейбниц Г.В. Монадология // Соч.: В 4-х т. - М.: Мысль, 1982. - Т. 1. - С. 313-429.
39. Ленін В.І. Матеріалізм і емпіріокритицизм // Повн. збір. тв. - Т. 18.
40. Ленін В.І. До питання про діалектику // Там само. - Т. 29. - С. 316-322.
41. Локк Дж. Опыт о человеческом разумении // Соч. в 3 т. - М.: Мысль, 1985. - Т. 1. - 621 е.; Т. 2. - 560 с.

42. Лукач Д. К онтологии общественного бытия. Прологомены. - М.: Прогресс, 1991. - 410 с.
43. Макиавелли Н. Государь: Сочинения. - М.: ЭКСМО-ПРЕСС; Харьков: ФОЛИО, 1998.-656 с.
44. Мамардашвілі М. Називати речі своїми іменами // Філософські студії. 1993. - №1.
45. Мангейм К. Диагноз нашего времени. - М., 1994.
46. Маритен Ж. Философ в мире. - М., 1994. - С. 5-23.
47. Маркс К. До критики політичної економії. Передмова // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. - Т. 13. - С. 5-9.
48. Маркс К. Економічно-філософські рукописи 1844 року // Там само. -Т. 42. - С. 88- 178.
49. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Жадання влади. - К.: Основи-Дніпро, 1993. - 415 с.
50. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? - М.: Наука, 1991. - 403 с.
51. Парсонс Г. Человек в современном мире. - М.: Прогресс, 1985. - 428 с.
52. Платон Государство // Соч.: В 4-х т. - М., 1981. - Т. 3.
53. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги. У 2 т. Тт. 1-2. — К., 1994.
54. Поппер К. Логика и рост научного познания: Избр. работы. - М.: Прогресс, 1983. - 605 с.
55. Рассел Б. Человеческое познание. - М., 1987.
56. Рікьор П. Конфлікт інтерпретацій. Герменевтичні нариси // Генеза. - 1994. - №1.
57. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре // Антология мировой философии. - М., 1970.-Т. 2. - С. 21-108.
58. Сартр Ж.П. Экзистенциализм - это гуманизм // Сумерки богов. - М., 1990.
59. Сковорода Г.С. Сад божественных песен // Повне збір. творів: У 2 т. - К. : Наукова думка, 1973. - Т. 1.-531 с.
60. Соловьев В.С. Оправдание добра. Нравственная философия // Собр. соч. - М., 1988. - Т. 1.
61. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. - М.: Политиздат, 1992. - 543 с.
62. Спиноза Б. Этика // Избр. произв. в 2-х т. - М., 1984. - Т. 2. - С. 359-618.
63. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. - М.: Наука, 1987. -239 с.
64. Феномен людини // Читанка з історії філософії у 6 книгах. - Книга 6. Зарубіжна філософія ХХ ст. - К., 1993. - С. 215-218.
65. Тойнбі А.Дж. Дослідження історії. - К., 1995.
66. Фейербах Л. Сущность христианства // Избр. филос. произв. - М., 1955. - Т. 2.
67. Фейербах Л. Основные положения философии будущего // Там же - Т. 1.
68. Франк С.Л. Духовные основы общества. - М.: Республика, 1992. - 511 с.
69. Франко І.Я. Мислі про еволюцію в історії людськості // Твори. — М., 1956. - Т. 19.
70. Фрейд З. Психология бессознательного. — М.: Просвещение, 1990. — 447 с.
71. Фромм Э. Психоанализ и этика. - М., 1992. - С. 45-98.
72. Хабермас Ю. Познание и интерес // Философские науки. - 1990. - №1. - С. 88-99.
73. Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления. - М.: Республика, 1993. - 447 с.
74. Шевченко Т.Г. Щоденник. - К., 1991.
75. Шинкарук В.І. Філософія і нові історичні реалії // Філософська і соціологічна думка. - 1991. - №1.
76. Шопенгауэр А. Афоризмы житейской мудрости: Репринт. изд. - М.: Сов. писатель, 1990.- 230 с.
77. Шпенглер О. Закат Европы. - М., 1993. - Т. 1.
78. Юм Д. Трактат о человеческой природе... // Соч. В 2 т. - М., 1966. - Т. 1.
79. Юркевич П.Д. 3 науки про людський дух // Вибране. - К., 1993.
80. Ясперс К. Смысл и назначение истории. - М.: Политиздат, 1991. - 527 с.

I. ПРОГРАМА КУРСУ

- Розділ 1. Філософія як специфічний тип знання.
 - Розділ 2. Історичний розвиток світової філософії.
 - Розділ 3. Філософська антропологія та онтологія.
 - Розділ 4. Феноменологія і гносеологія.
 - Розділ 5. Соціальна філософія.
 - Розділ 6. Філософія історії і культури.
 - Розділ 7. Філософія науки.
- ## II РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА